

مامه‌له‌ی هیزه شیعه‌کان له‌گه‌ل برپاره‌که‌ی ICC له‌باره‌ی نهوتی هه‌ریمی کوردستان

02-04-2023

نووسه‌ره‌کان

د. یاسین ته‌ها

کورتە: به‌گویره‌ی ئاماژه و پێداگیریه‌ی راگه‌یێندراوه‌کانی هیزه شیعه‌کان له‌م خوله‌ی پێنجه‌مدا خوازیاری دۆزینه‌وه‌ی چاره‌سه‌ری بنه‌ره‌تین بۆ دۆسیه‌ی نهوت و بودجه و خستنه‌سه‌رپێی په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل هه‌ریمی کوردستان

پاش دەرچوونی بېریاری دادگهی نیوژیوانیی نیودهولتهی له پاریس، که سەر به ژووری بازگانیی نیودهولتهییه - ICC، سهبارته راگرتنی فرۆشتنی نهوتی ههریمی کوردستان به سهربهخۆ، چ حکومتی عیراق و چ هیزه شیعهکانیش له ناست قهبارهی ئەم پێشهاته ئاههنگیان نهگێرا، بهلام ئەمه به مانای ئەوه نییه بهم ههنگاوه دلخۆش نهبن و له گرتگی گهمارۆدانی ههناردهی نهوتی ههریمی کوردستان تینهگهن که له سهردهمی سهروکوهریایهتی یهکهمی نووری مالکییهوه (2005 - 2010) مهیدانیکی گهرمی کیشمهکیش و راههی جیاواز و تاقیکردنهوهیهکی پراکتیکی ناساندنی چهمی فیدرالیزمه نامۆکهی عیراقه، که تنیا یهک ههریمی تیدایه.

بهگشتی تیکرای هیزه شیعهکان ههلوێستیان لهسهر نهوت پشتیوانیکردنی بالادهستکردنی کۆمپانیای بهبازارکردنی نهوتی عیراق (سۆمۆ) یه بۆ فرۆشتن، نوینهرهکانیشیان له پهرلهمان زوو زوو داتا و لیدوانهکانی ئەم کۆمپانیایه دهکهنه بهلگه لهسهر ئەوهی ههریمی کوردستان پابهندی یاسای بودجه نهبووه، یان چهندی فرۆشتوووه و داهاات و نرخهکی چهند بووه. له چوارچۆیه گشتیهکی دۆسییهکهشدا شیعهکان داوای گهپانهوه بۆ دهستووور دهکهن، بهب چوونه نیو وردهکاری و بهگوێهری راههی خۆیان که پیداکره لهسهر ئەوهی دۆسیهی نهوت دۆسییهکی فیدرالییه و دهبیت مهرجهعهتهکهی وهزارهتی نهوتی فیدرالی عیراق بێت، ههچ هیزیکی شیعهش ههلوێستیکی جیاواز لهوهی نییه، به سهدریهکانیشهوه، بهتایبته له پاش دەرچوونی بېریاری دادگهی فیدرالی له نیوهپاستی شووباتی 2022 که یاسای نهوت و گازی ههریمی کوردستانی به نادهستوووری ناساند و دادگهکەش بهلای ئهوانهوه لهو پرسانهی که مهبهستیانه نزیك دهبیتهوه له پیرۆزی.

ئێستا، که بېریارهکی ICC دەرچوووه، دۆخی نیومالی شیعه له دۆخی چاوهپوانی و گوێ ههلهخستنه بۆ کۆمهلیک پێشهاات که سیبهریان بهسهر کهشی سیاسی عیراقهوهیه. له ئەزموونی قهیرانی دۆلاردا تێگهیشتن رابهل و پهیوهندییه دهرهکیهکانیان لاوازه و نایانهویت به ئاشکرا و به زهقی و به گوێهتی تیز بچنه دژایهتی ههچ بهرژهوهدییهکی ئەمریکا و ولاتانی رۆژئاوا، لهوانهش ئەو کۆمپانیایه نهوتیانهی له ههریمی کوردستان ههیانه، ناشیانهویت خۆیان وا دهربخهن لهم دۆخی شهپری ئۆکراینادا ئەمان هۆکاری بهرزکردنهوهی نرخه نهوتن له ریزگی راگرتنی ههناردهی دهووربهری نیو ملیۆن بهرمیل نهوتوه، ههر لهم چوارچۆیهیهشدا تهناوته دهستبهرداری زهقکردنهوهی ئەوه بوون که بلین "ئیسرائیل سوودمهندی نهوتی ههریمی کوردستانه".

لهسهر ناستی ناوخۆی عیراقیش گهوههرترین ئالنگاری بهردهم مالی شیعه ههلبژاردنی پارێزگاکانی کۆتایی 2023 و چاودیزیکردنی بهردهوامی پلان و جموجۆلهکانی موختهدا سهدره که سهراچاوهی نیگهرانی و دلخورتیی ههموویانه پاش ئەوهی به کۆمهل ناچاریان کرد گوێشهگیر بێ و جلوهی ئەم خوله "پنجهم" بداته دهست چوارچۆیهی هاوئاهاهنگیی شیعهوه، له دۆسیه و تهوهرهشدا پشتیوانی ههریمی کوردستان و لانیکهم ههولێریان پێویسته بۆ ئەوهی له لایهک بۆشایی سهدری پێکهنهوه و بۆ تێپهپاندنی یاسا و پرۆژهکانیان هاوئاهاهنگیان ههبیت، له لاکهی دیکه ئەگهر سهدر دهرکهوتهوه ئەوه به تنیا نهبن کاتیگ بهرهنگاری دهبنهوه، بهتایبته که هیشتا ههچیان بۆ سوننهکان نهکردوووه و نارهزایی و رهخنهی ئەوانیش ئەگهریکی چاوهپوانکراوه.

بهگوێهری ئامازه و پیداکیرییه راگهپیندراوهکانی هیزه شیعهکان لهم خولهی پێنجهمدا خوازیاری دۆزینهوهی چارهسهری بنهپهتین بۆ دۆسیه نهوت و بودجه و خستنهسهرپێی پهیوهندی لهگهڵ ههریمی کوردستان، بهلام بههۆی ئەوهی دۆسیه نهوت کۆدهنگیی شیعهی پێویسته، دهترسن له ریسککردن و پیدانی پاساو به دهستی سهدروه که تۆمهتباریان بکات بهوهی لهبهر بهرژهوهدی خۆیان دهرفتهی زۆر گهورهیان به ههریمی کوردستان داوه و بنهماکانی دهولتهی عیراقیان لاواز کردوووه.

بههۆی ئەوهش که عیراق کهوتوووته سالی ههلبژاردنهوه، پۆپولیزی شهقام له لایهک و ناکوکییه ناوخۆیهکانی چوارچۆیهی شیعهش رۆل و کاریگهریی گهورهیان دهبیت له ئاراستهکردنی ههلوێستی هیز و جهمسهره جیاوازهکان و به گوێهری ئەزموونی سالی رابردوو هیزه سیاسیهکانی شیعه شهقام و وینهی خۆیان له بهغدا و باشووور ناگۆرتهوه به ههچ دهستکهوتیکی دیکه دوورمهودا، ههرچهند ستراتژییش بێت له چهشنی چارهسهرکردنی ههندیگ له کیشه که لهکهبووهکان لهگهڵ ههریمی کوردستان و تاوهکو ئێستاش ههر ئەم هاوکیشهیه بهرکاره.

بېریاری سالی رابردوو دادگهی فیدرالی عیراق، که بهگوێهری زانیارییهکان بووته یهکیگ له هاندهرهکانی دادگهی ICC له پاریس و بېریاره نوپیهکی دهستهکەش که شهعهیهتیکی نیودهولتهی هیه، هۆکاریکی هینده بههیزی داوته دهست بهغدا و هیزه حوکمرانهکانی ئێستا که ب پێویستییان دهکات لهوهی چیدی وهکو سهردهمی کارکردنی حوسین شههرستانی له دۆسیه نهوت (2006 - 2010) شهپری میدیایی و مملانیی گهوره بکهن و جگه له پهرلهمانتاریکی دیاری عهسایب و ههندیکی دیکه وهکو مستهفا سهنهت و عالیه نسهیف، کهسی دیکهیان به ئاشکرا کاردانهوهی دلخۆشانهیان لهسهر بېریارهکه نهبووه.

ئهم دوو بېریاره ناوخۆی و دهرهکییهی که له دوو سالدا دەرچوون، نهک ههر لهسهر دۆسیه نهوتی ههریمی کوردستان، بهلکو لیکهوتهی لهسهر کهرتی گازی دهبیت که ههریمی کوردستان وهکو دهرفته دهیخسته بهردهم ئەمریکا و ئەوروپا، لهمهش گرتگتر

لەسەر دەنگە فیدرالخوێزەکانی شاری بەسرە و باشووری عێراقیش کە خەونی ئەوەیان هەبوو دەرفەتێک هەبێت لەجیاتی پارەدارکردنی بودجەی فیدرالی و بەغدا سامانی نەوتی شارەکە بخەنە خزمەت پڕۆژەی "هەریمی بەسرە"و، هەروەها لیکەوتەکانی درێژەش دەکێشێت بۆ سەر هەر پارێزگا و ناوچەیەکێ دیکە عێراق لە چەشنی ئەنبار و نەبنەوا کە قسەوباسی ئەوەی تێدا بکریت گواپە پشت ئەستوور بە سامانە سرووشتییەکانی نەوت یان گاز یان هەر سامانێکی دیکە جۆریک لە حوکمرانی خۆجێی بێمنەت لە بەغدا بنیات بنیەت و ئەمەش دەچیتە خزمەت ستراتیژی هێزە شیعەکانەو کە دەمێکە وازیان لە پڕۆژەی فیدرالیزمی نیوهراسەت و باشوور هیناوه و پاش گۆشەگیرکردنی سوننە و گەمارۆدانى دارایی هەریمی کوردستان، پڕۆژەکانیان بووئەتە هۆی بەهیزکردنی ناوهند، بەتایبەت هەر هیچ نەبێت لەرووی دارایی و ئابوورییەو.